

ĐỒNG CHÍ NGUYỄN THỊ MINH KHAI - CÁN BỘ ĐỨC, TÀI, TRÍ, DŨNG CỦA ĐẢNG

✦ GS, TS MẠCH QUANG THẮNG

Hiọc viên Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

• **Tóm tắt:** *Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai (1910 - 1941) là người phụ nữ hội đủ cả đức, tài, trí và dũng. Với phẩm chất và năng lực vượt trội, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai đã trở thành một trong những người có vai trò quan trọng của Đảng. Đồng chí đã bị thực dân Pháp bắt trong dịp chuẩn bị cho cuộc Khởi nghĩa Nam Kỳ cuối năm 1940 và bị chúng xử tử hình năm 1941. Mọi ngọn đòn tra tấn khốc liệt của kẻ thù, mọi thủ đoạn của địch hòng làm lung lạc ý chí chiến đấu, hòng làm hỏng khí tiết của người cán bộ cách mạng, đều không có kết quả đối với người phụ nữ vô cùng kiên cường, bất khuất, đầy dũng khí, đầy tấm lòng son sắt với Đảng, với cách mạng, với Tổ quốc, với nhân dân.*

• **Từ khóa:** *Nguyễn Thị Minh Khai, cán bộ, đức, tài, trí, dũng*

Một cái nhìn tổng thể

Cuộc đời của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai chỉ 31 năm (1910 - 1941), nhưng đó là cuộc đời đầy oanh liệt. Những viên đạn thi hành án tử hình găm vào người đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai ngày 28-8-1941 là những viên đạn cuối cùng trong hàng loạt viên đạn mà đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai phải chứng kiến các đồng chí của mình bị xử bắn tại Bà Điểm, Hóc Môn (Gia Định). Nghĩa là thực dân Pháp đã man với phụ nữ tới mức để cho đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai là người bị xử bắn cuối cùng, chứng kiến các đồng chí của mình bị xử bắn trước. Đó là thứ "văn minh" của thực dân đế quốc, một thứ "văn minh" tởm lợm, đầy gian trá của kẻ di xâm lược.

Máu đào của các bậc tiên liệt, trong đó có của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai, đã đổ xuống tô thêm lá cờ đỏ sao vàng của Khởi nghĩa Nam Kỳ (và sau này, được chọn là quốc kỳ của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa - nay là Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Việt Nam), nhưng lúc đó, những năm 30 đến giữa những năm 40 thế kỷ XX, độc lập, tự do vẫn

chưa ra hoa kết trái. Tuy thế và nhờ thế, cách mạng Việt Nam đã được tiếp thêm năng lượng mới từ chủ nghĩa anh hùng cách mạng của những người yêu nước, cộng sản để có độc lập, tự do thực sự sau này. Các thế hệ người Việt Nam yêu nước chân chính chắc chắn thấu hiểu điều đó, điều mà các bậc cách mạng tiên nhân như đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai và các đồng chí của mình đã không tiếc máu xương, dám hy sinh cả tính mạng của mình cho lẽ phải, cho cái thiện, cho độc lập, tự do của Tổ quốc, cho hạnh phúc, ấm no của đồng bào, cho sự hùng cường của dân tộc, góp phần vào công cuộc đấu tranh cho hòa bình, độc lập, hữu nghị, hợp tác, tiến bộ xã hội và phát triển bền vững.

Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai - một phụ nữ hội đủ cả đức, tài, trí và dũng

Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai đã giữ những chức vụ rất quan trọng trong Đảng: 1) Từ năm 1927, được kết nạp vào Hội Việt Nam Cách mệnh Thanh niên - tổ chức tiền thân của Đảng Cộng sản Việt Nam; 2) Đồng thời là thành viên của Hội Phục Việt (tổ chức yêu nước có xu hướng vô sản, sau này là Việt Nam

Cách mệnh đảng, Đảng Tân Việt); 3) Năm 1930, trở thành đảng viên của Đảng Cộng sản Việt Nam; 4) Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương khóa I; 5) Thành viên trong Đoàn đại biểu do Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương cử đi dự Đại hội VII Quốc tế Cộng sản tại Thủ đô Mátxcova của Liên Xô, tháng 7-1935 (Đoàn gồm 4 người: Lê Hồng Phong, bí danh Hải An, Trưởng Đoàn và tại Đại hội này được bầu làm Ủy viên chính thức của Ban Chấp hành Quốc tế Cộng sản; Hoàng Văn Nọn, bí danh Văn Tân; Nguyễn Thị Minh Khai, bí danh Phan Lan; Nguyễn Ái Quốc, bí danh Lin lúc này đang công tác tại Viện Nghiên cứu những vấn đề dân tộc và thuộc địa của Quốc tế Cộng sản tại Mátxcova; 6) Ủy viên Xứ ủy Nam Kỳ từ năm 1937; 7) Bí thư Thành ủy Sài Gòn - Chợ Lớn từ năm 1937.

Kể ra bảy chức vụ chủ yếu nhất của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai trên đây để thấy rằng, không phải ngẫu nhiên mà đồng chí lại được cử giữ nhiều chức vụ đầy trọng trách như vậy. Một người phụ nữ có đức, có tài, có trí, có dũng như vậy và giữ những chức vụ như thế là thật đáng quý, đáng trân trọng. Trong khi nước mất, người Việt Nam đang bị sống trong cảnh nô lệ, phong trào yêu nước, cách mạng nổi lên chống ách cai trị của thực dân - phong kiến, thì những người yêu nước, cách mạng nói chung rất dễ trở thành những người bị địch bắt, bị tù đày, bị giết và những người thân trong gia đình sẽ bị liên lụy. Chức quyền của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai gắn chặt với cả sinh mệnh của cá nhân mình và người thân trong đại gia đình của mình. Cái đức, cái tài, cái trí của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai luôn luôn gắn chặt với cái dũng.

Cái đức, cái tài, cái trí, cái dũng của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai được hình thành sớm, trong thời niên thiếu. Ở phương Đông trong đó có Việt Nam, truyền thống gia đình thường là cơ sở để nuôi dưỡng và hình thành nhân cách con người. Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai (tên khai sinh là Nguyễn Thị Vịnh) sinh ra trong gia đình công chức tại tỉnh lỵ Vinh của Nghệ An, một vùng đất có truyền thống yêu nước, cách mạng qua quá trình

hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước của dân tộc. Gia đình đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai là gia đình yêu nước; cha mẹ là gương sáng cho các con, chú ý giáo dục cho các con về tinh thần yêu nước.

Thuở nhỏ, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai được học các lớp theo chữ quốc ngữ, đã được truyền tải về tinh thần yêu nước tại các trường học qua nhiều thầy giáo và bạn bè đầy chí hướng cách mạng, trong đó có thầy giáo Trần Phú, Tổng Bí thư đầu tiên của Đảng. Chính tại tỉnh lỵ Vinh và vùng Bến Thủy của Nghệ An những năm 20 của thế kỷ XX lại là nơi có nhiều phong trào công nhân theo bước phát triển chuyển dần lên tự giác, đứng lên đấu tranh không chỉ bằng các khẩu hiệu về kinh tế mà còn biểu thị rõ hơn về ý thức chính trị đòi lật đổ sự cai trị của thực dân Pháp và thế lực tay sai bán nước. Mâu thuẫn giai cấp, mâu thuẫn dân tộc đã phản ánh rõ ràng và quện chặt qua các cuộc đấu tranh của công nhân Nhà máy Trường Thi, Nhà máy Diêm, Nhà máy Điện... Thời niên thiếu của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai được đắm mình trong không khí yêu nước. Đó là lý do đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai đã sớm tham gia các tổ chức yêu nước có xu hướng vô sản. Những hoạt động ban đầu thời trẻ đã định hướng một Nguyễn Thị Minh Khai khao khát hoạt động cách mạng, khao khát muốn đi đến một chân trời của cách mạng vô sản. Chính vì thế, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai đã tham gia một cách tích cực vào những hoạt động của học sinh yêu nước do các thầy Trần Phú, Hà Huy Tập, Trần Mộng Bạch, Phan Kiêm Huy... cổ vũ nhằm tham gia phong trào để tang Nhà yêu nước Phan Châu Trinh, tham gia phong trào đòi thực dân Pháp trả tự do cho Nhà yêu nước Phan Bội Châu.

Cái đức, cái tài, cái trí, cái dũng của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai thể hiện một cách rõ ràng nhất từ khi đồng chí trở thành người cộng sản. Với phẩm chất và năng lực vượt trội của mình, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai đã trở thành một trong những người có vai trò quan trọng của Đảng. Mùa hạ năm 1930, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai hoạt động ở môi trường rộng hơn, tức là ra Bắc Kỳ và sang

Quảng Châu tỉnh lỵ của tỉnh Quảng Đông, Trung Quốc và đến Hong Kong, đất nhượng địa của thực dân Anh, nhưng nơi có nhiều tổ chức yêu nước, cách mạng Việt Nam đứng chân ban đầu. Sau này, đồng chí còn hoạt động ở Thượng Hải, Trung Quốc, nơi đứng chân của Ban Chỉ huy ở ngoài do đồng chí Lê Hồng Phong phụ trách. Tại Trung Quốc, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai được hoạt động cùng với nhiều nhà cách mạng Việt Nam nổi tiếng, đặc biệt là gặp Nguyễn Ái Quốc, được Người huấn luyện cách mạng.

Chính tại đây, đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai bị địch bắt, bị tù khoảng 3 năm (1931-1933). Đồng chí còn bị thực dân Pháp bắt trong dịp chuẩn bị cho cuộc Khởi nghĩa Nam Kỳ cuối năm 1940 và bị chúng xử tử hình năm 1941. Mọi ngọn đòn tra tấn khốc liệt của kẻ thù, mọi thủ đoạn của địch hòng làm lung lạc ý chí chiến đấu, hòng làm hỏng khí tiết của người cán bộ cách mạng đều không có kết quả đối với người phụ nữ vô cùng kiên cường, bất khuất, đầy dũng khí, đầy tấm lòng son sắt với Đảng, với cách mạng, với Tổ quốc, với nhân dân. Những phiên tòa Sài Gòn của thực dân Pháp mở ra trong tháng 3 và 4-1941 là vết nhơ đối với thế lực ngoại bang xâm lược mang danh đi khai hóa văn minh, nhưng đồng thời là diễn đàn bất hủ để đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai và các đồng chí cộng sản tố cáo chủ nghĩa thực dân và tô rõ dũng khí cách mạng, thúc đẩy tích cực cho phong trào cách mạng trên đất Việt Nam.

Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai còn có quãng thời gian tuy không dài (1935 - 1936) hoạt động tại môi trường Liên Xô và trong phong trào cộng sản quốc tế với hai nhiệm vụ mà nhiệm vụ nào cũng rất quan trọng, có ý nghĩa sâu sắc cho một chiến sĩ cách mạng nòng cốt: tham gia diễn đàn Đại hội VII Quốc tế Cộng sản với sự kiện đặc biệt là trình bày trước Đại hội một bản Báo cáo về phong trào cách mạng của phụ nữ Đông Dương tại Phiên họp ngày 16-8-1935 (lúc mới 24 tuổi), trong đó vạch trần những âm mưu và hành động của chủ nghĩa thực dân Pháp và đề cao vai trò của phụ nữ trong phong trào cách mạng chống đế quốc, phong kiến tay sai; nhiệm vụ thứ hai là có dịp học tập tại Liên Xô.

Cũng không phải ngẫu nhiên mà đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai được Trung ương Đảng tin nhiệm giao cho trọng trách Ủy viên Xứ ủy Nam Kỳ và đồng thời làm Bí thư Thành ủy Sài Gòn - Chợ Lớn. Thật xứng đáng với chức danh người nữ cán bộ cấp cao của Đảng khi đồng chí đã hoạt động không ngừng nghỉ, năng động, tích cực để xây dựng các cơ sở cách mạng, tổ chức các phong trào, chỉ đạo sâu sát những hoạt động của các tổ chức cộng sản trên địa bàn mà đồng chí phụ trách.

Một trong những điểm son đặc biệt của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai về cái đức, cái tài, cái trí, nhất là cái dũng, là việc đồng chí gửi lại con nhỏ nhờ cơ sở cách mạng nuôi để bản thân mình có điều kiện thuận lợi hơn tiếp tục hoạt động cách mạng. Thật khó mà hình dung được lúc này có ai như đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai: vợ chồng đều là những người phải hoạt động trong thời kỳ bí mật. Bản thân người chồng Lê Hồng Phong là một trong những nhân vật chủ chốt, quan trọng nhất của Đảng và của Quốc tế Cộng sản (lúc là Phụ trách Ban Chỉ huy ở ngoài; Tổng Bí thư của Đảng tiếp sau đồng chí Tổng Bí thư đầu tiên Trần Phú; Trương Đoàn đại biểu của Đảng Cộng sản Đông Dương tại Đại hội VII Quốc tế Cộng sản và được Đại hội bầu làm Ủy viên chính thức Ban Chấp hành Quốc tế Cộng sản, về hoạt động ở trong nước một thời gian, bị địch bắt giữa năm 1939, bị tù ở Côn Đảo và hy sinh tại đó). Người mẹ trẻ Nguyễn Thị Minh Khai đã có một quyết định không dễ dàng: gửi con gái bé bỏng là Lê Nguyễn Hồng Minh cho cơ sở cách mạng nuôi để tiếp tục hoạt động cách mạng. Cái tôi, cái cá nhân, tổ ấm gia đình được đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai đặt trong/đặt dưới quyền lợi của cách mạng, của Đảng, của Tổ quốc, của nhân dân. Đó là hình mẫu mà chúng ta thấy Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng xử sự như vậy trong quan hệ với ông bà ngoại, cha mẹ, anh chị của mình, nghĩa là "hy sinh tình nhà vì phải lo việc nước"^[1]. Nhà nữ cách mạng cộng sản Nguyễn Thị Minh Khai đúng là học trò xuất sắc của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Cần tiếp tục tôn vinh

Gương ngời sáng của các chiến sĩ cộng sản vẫn luôn là sự cổ động lớn cho sự nghiệp cách

mạng hiện nay ở nước ta, cổ vũ những người cộng sản chân chính Việt Nam trên con đường gian khổ phấn đấu hy sinh cho sự nghiệp đổi mới, kế tục sự nghiệp của những người cộng sản đi trước. Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai là một trong những gương sáng đó.

Dịp kỷ niệm 110 năm Ngày sinh của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai (1910 - 2020), từ gương sáng đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai, chúng ta tiếp tục tôn vinh như thế nào?

Một, mong hiện nay và sắp tới, cần nhiều Nguyễn Thị Minh Khai hơn nữa. Dịp đến thăm một đơn vị không quân của ta trong chống Mỹ có anh hùng Nguyễn Văn Cốc là người lập nhiều chiến công bắn rơi máy bay Mỹ, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tuyên dương và nói với mọi người rằng, Bác mong có nhiều Cốc hơn nữa! Học cách nói đó của Chủ tịch Hồ Chí Minh, chúng ta cũng có thể nói rằng, trong điều kiện hiện nay, vẫn cần có nhiều Nguyễn Thị Minh Khai hơn nữa!

Đó phải là những người biết và dám dặt quyền lợi của mình, của gia đình mình vào trong và dưới quyền lợi của cách mạng. Cần lắm một đội ngũ cán bộ, đảng viên “ít lòng tham muốn về vật chất” như trong phần *Tư cách của người cách mạng* mà Chủ tịch Hồ Chí Minh ghi ở trang đầu cuốn *Đường cách mệnh* xuất bản năm 1927. Những người như thế không bị đồng tiền, của cải vật chất cám dỗ làm hư hỏng dẫn đến tham nhũng và tiêu cực. Những người như thế phải là những người không bị chủ nghĩa cá nhân chi phối, không lo lót cho cá nhân mình, bà con họ hàng con cháu mình vào làm “quan cách mạng” trong hệ thống chính trị. Những người như mẫu của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai chỉ lo theo một vectơ lực duy nhất: tận tâm tận lực phấn đấu cho độc lập, tự do cho Tổ quốc, hạnh phúc, ấm no cho đồng bào; mọi lợi ích cá nhân đều nằm trong đó và tuân thủ sự chi phối của lợi ích đó, thậm chí ngay cả tính mạng của mình, của những người trong gia đình mình, nếu cần, cũng phải hy sinh cho cái chung. Nhân dân đang trông, đang chờ mong một đội ngũ cán bộ trong sạch, vững mạnh trong đợt sinh hoạt Đảng lớn nhất là đại hội đảng ở các cấp sẽ bầu những người xứng đáng cho Đảng, cho dân.

Hai, cần lan tỏa tấm gương ngời sáng của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai. Nên tránh việc làm theo khuôn mẫu, cứng nhắc, mà phải tiến hành công việc này cho phù hợp với hoàn cảnh của từng lúc, từng nơi, từng giới, từng thành viên của hệ thống chính trị. Hình tượng, hình mẫu, tấm gương chỉ có sức sống khi nó được kích hoạt, được lan tỏa và được đi vào con tim, khối óc của đội ngũ cán bộ, đảng viên, nhất là và đặc biệt là cán bộ chủ chốt các cấp, trong đó có đội ngũ cán bộ cấp chiến lược. Cần chú ý tiến hành có hiệu quả sự tu dưỡng, rèn luyện của từng cán bộ, đảng viên cộng với những thể chế để mọi cán bộ, đảng viên có đủ đức tài. Ngày nay, những thử thách đối với cán bộ của Đảng không có như sinh thời của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai; nhưng những thử thách hiện nay không kém phần gay gắt, khắc nghiệt mà ai vượt qua được thì thành con người tốt, có ích cho Đảng.

Ba, muốn làm được như thế, phải làm cho Đảng luôn luôn ở vào trạng thái trong sạch, vững mạnh. Đảng phải là Đảng của đạo đức, văn minh như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu trong dịp kỷ niệm 30 năm hoạt động của Đảng (năm 1960); cũng như đúng như V.I.Lenin khi ông nói rằng: Đảng Cộng sản phải là Đảng của “tri tuệ, danh dự và lương tâm của thời đại chúng ta”¹². Đảng đó phải xứng đáng với người lãnh đạo, là người dày tớ thật trung thành của nhân dân. Đảng đó phải là Đảng có một đội ngũ cán bộ tuyệt vời như đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai. Và, giới phụ nữ Việt Nam nói chung, trong đó có đội ngũ đảng viên, cán bộ nữ trong hệ thống chính trị Việt Nam hiện nay, phải là giới phụ nữ theo cái chất của đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai.

Đất nước Việt Nam đang đứng trước nhiều thuận lợi cho sự phát triển nhưng cũng ken dày những thử thách, nguy cơ. Trong những bước phát triển tiếp theo của dân tộc Việt Nam, có tinh thần và di sản của những người cách mạng tiền bối của Đảng, của những người như đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai ■

¹¹ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđđ, tập 6, tr.463

¹² Lenin: *Toàn tập*, Nxb Tiến bộ, Mátxcova, 1976, tập 34, tr.122.